Программаялъе баян

Программа хIадур гьабуна Аслияб школалда лъай кьеялъул федералияб пачалихъияб стандартги цIалул предметазе гIуцIарал мисалиял программабиги кьочIое росун.
Программаялъ аслияб школалда стандарталъ бихьизабураб авар адабият малъиялъул мурадалда рекъон стандарталъул хIасил рагьула ва рагIа-ракьан бахъун мухIканлъизабула, гьединго цIалул предметалдалъун цIалдохъабазе лъай ва тарбия кьеялъул нух бихьизабула.
Программа ккола мисалияб, ва гьеб хIисабалде босула авар адабияталъул программаби ва учебникал хIадур гьарулел автораз, ай гьелъул кьучIалда гIуцIизе бегьула авторазул программаби ва цIалул тIахьал.

Аслияб школалда авар адабият лъазабула гьал хадусел аслиял мурадазде щвезе:

- рух1ияб рахъалъ цевет1урав, г1адамазул адаб-х1урмат гьабулев, жиндирго миллат ва Ват1ан бокьулев инсан лъугьинави;

- жиндирго пикру билълъанхъизабизе, ц1алдохъанасул творческияб къаг1идаялъ х1алт1изе бугеб бажари цебет1езаби;

- аваразул ва дагъистаналъул цогидал миллатазул художествиял асарал рич1ч1и, гьел ц1али ва гьезул анализ гьаби;

- обществоялъ къабул гьабурал рухIиялгин эстетикиял нормаби лъазариялъеги, инсанасул гIумруялъул киналго рахъазул хIакъалъулъ лъай щвезабиялъеги, цоцазулгун гьоркьоблъи (ай бухьен) гьабиялъеги адабияталъ квербакъулеблъи бичIчIи;

- авар адабияталъул эстетикияб бечелъи ва авар мацIалъул берцинлъи, гьайбатлъи, пасих1лъи бичIчIи;

- художествияб текст ц1ализеги, гьелъул анализ гьабизеги, маг1на бич1ч1изабизеги, баян кьезеги бугеб бажари лъугьинаби;

- бат1и-бат1иял къаг1идабаздалъун художествияб тексталъул х1асил бич1ч1изабизеги, жиндирго текст г1уц1изеги, ц1алараб жоялъе къимат кьезеги, гьелда т1аса жиндирго пикру загьир гьабизеги гъваридго лъазаби;

- щибаб къойилаб гIумруялъулъги, цIалулъги, х1алт1улъги авар адабияталъул асараздаса пикраби хIалтIизаризе бажари; калам камиллъизабизе, каламалдалъун цоцада ричIчIизе ва цоцада гьоркьоб бухьен чIезабизе бугеб бажари цебетIезаби; цIалиялда хурхарал батIи-батIиял хIалтIаби (ай мурад лъезеги, план гIуцIизеги, жиндирго каламалда хадуб халкквезеги, ц1алараб бич1ч1изеги, гьелъул анализ гьабизеги, материал балагьизеги (х1атта Интерналдасанцин)) гъваридго лъай.

Курсалъул гIаммаб характеристика
«Авар адабият» предмет х1исабалда чара гьеч1ого бухьараб буго авар мац1алда. Авар адабияталъул дарсаз к1удияб кумек гьабула ц1алдохъабазул мац1 бечед гьабизеги, гьезул каламалъул культура борхизабизеги ва берцинго цоцазда бечедаб мац1алдалъун гаргадизеги. Художествиял асарал ц1алигун, ц1алдохъабазда бич1ч1ула раг1ул берцинлъиялъул к1вар, ва гьезда лъала авар мац1 жиндиего хасиятаб гогьаргун бицине.

Авар адабияталъул дарсида к1алзул гьунарги гьелда т1ад х1алт1улеб г1елмуги (литературоведение) жубазабула.

Адабият, т1ад ургъун гьабураб берцинаб к1алзул гьунар х1исабалда, ккола г1умру лъазабиялъул хасаб къаг1ида, гьелъул берцинаб куц, нилъеда цебе ч1олеб дунялалъул г1елмияб сураталдаса бат1ияб, г1аданасул г1умруялде бат1ияб асар гьабун бажарулеб, хъвараб жо ц1алулаго жиндиргоги пикраби цадахъ ц1убалеб творчество.

Адабияталъул дарсазда ц1алдохъабаз лъай-хъвай гьабула художествиял асаразулгунги, гьел асарал хъварал маг1арулазул ва дагъистаналъул жакъасел ва цересел хъвадарухъабазулгунги. ЦУ
Художествиял асарал ц1алигун, нилъер лъималазул дунялалдехун бугеб бербалагьи г1ат1илъула, гьезда г1емераб жо лъала, маг1арулазул ва дагъистаналъул цогидал миллатазул адабияталъул бечелъи ва берцинлъи бич1ч1ула.

Раг1абазул ва мац1алъул ишарабазул кумекалдалъун литературиял асаразулъ бихьизабураб г1умрудул художествияб сурат нилъеда бич1ч1ула рек1ел х1ал хисунги пикру х1алт1изабунги. Г1адада гурелъул адабият философиялда, тарихалда, психологиялда дандекколеб ва г1умрудул т1ехьлъун, г1адан вич1ч1иялъул г1елмулъун рик1к1унеб.

Курс гIуцIун буго тарихиябгун тематикияб тартибги цIунун. Гьелъ рес кьола лъималазул лъай гIамлъизабизе, литературиял асаразда кколел лъугьа-бахъинал чIванкъотIараб тарихияб заманалда хурхарал рукIин цIалдохъабазда бичIчIизабизе, ва гьезда бихьизабизе гьел асаразда жаниб батIи-батIияб тарихияб заманалъул гIадамазул гIумруги гIамал-хасиятги ва рукIа-рахъинги гвангъун цебечIезабун букIин; гьелдаго цадахъ лъималазе рагьула жакъасеб къоялдаги гьел малъулел асаразул бугеб кIвар:
гьанжесеб гIумруялъе битIараб къимат кьун бажаруларо, аралда дандекквечIого.
Школалда малъизе тIасарищун руго хъвадарухъанасул художествияб рахъалъ камилал, тарбия кьеялъе мустахIикъал асарал.

<u>Адабияталъул курс гIуцIун буго гьал хадусел бут1абаздасан:</u>

1. Халкъияб к1алзул гьунар.
2. Хъвадарухъабазул маргьаби ва къисаби.
3. XIX г1асруялъул адабият.
4. XX г1асруялъул адабият (т1оцебесеб бащалъи).
5. XX г1асруялъул адабият (к1иабилеб бащалъи).
6. Дагъистаналъул халкъазул адабияталдасан.
7. Обзорал.
8. Адабияталъул теориялъул баянал.

Щибаб бут1аялъулъ кьун руго художествияб литератураялъул асаралги, гьезул аслияб проблема ва художествияб хаслъи рагьулел къокъал баяналги. Асарал малъулаго, хъвадарухъанасул гIумруялъул ва творческияб нухалъул хIакъалъулъ баяналги кьезе ккола. Гьелъ квербакъула

художествиял асарал гъваридго ричIчIизаризе гуребги, ВатIаналъе ритIухъав, халкъалъул рухIияб байрахъ борхатго ккезе къеркьарав рагIул устарасул хIалуцараб гIумру, жигараб хIаракатчилъи баян гьабизе.

__Ц1алул предметалъул г1уц1иялда к1вар кьезе кколел рахъал__

Ц1алул предмет х1исабалда адабияталъул ц1акъ к1удиял ресал руго тарбия кьеялъул х1алт1иялъе. Гьелъ учителасе рес кьола, лъимадул пикру гьабизе бугеб гьунар, бажари ц1ик1к1инабизе гуребги, инсухъалъиялъул классиказ цере лъолел ругел масъалаби рит1ун рич1ч1изе, ай хъвадарухъангун гара-ч1вариялде, бах1салде лъугьине ва гьелъул х1асилалда къиматаб, бит1араб рух1ияб нухде ккезе. Абадиялъго къиматаллъун хут1улел къадруял г1амалазулгун лъай-хъвай гьаби, гьездехун рак1 ц1ай ккола школазда адабият малъиялъул аслияб нух ва гьелъ рес кьола гьадинал бищунго аслияллъун кколел масъалаби церелъезе:

- рух1ияб рахъалъ цевет1урав, маданиятги лъалев ва щвараб х1албихьиялдасан жамг1ияб г1умруялъулъ пайда босизеги бажарулев инсан куцай;

- инсанасул г1умру къиматаб жо бук1ин, гьесул эркенго цевет1езе ва бугеб махщел, гьунар камил гьабизе ихтияр бук1ин бич1ч1иялъул кьуч1алда гуманизмалъулал, инсан вокьиялъулал пикраби бот1ролъе лъугьинаризе ва гьенир щула гьаризе;

- гражданин х1исабалда бич1ч1и буголъиялъул кьуч1ал, жамг1ияталда ва дунялалда лъугьунеб бугеб жоялдехун жавабчилъиялъул бербалагьи ва жигараб ч1ара-хьараб пикру куцазе;

- патриотизмалъул асар, Ват1аналде ва гьелъул т1адег1анаб къадруялъул тарихалде ва культураялде рокьи, цогидал халкъазул тарихалде ва г1адатазде х1урматияб бербалагьи куцазе;

- х1акъикъиял лъугьа-бахъиназе эстетикияб ва адабазда данде кколедухъ къимат кьезе бажари, Ват1аналъул классиказул асараздаса т1адег1анал мисалал кьун, бугеб х1алалъ, г1адамазул берцинал гьоркьорлъаби ч1езаризе х1аракат бахъулелллъун рук1ине;

- ц1алул предмет ва искусствоялъул тайпа х1исабалда адабият камилго лъазабиялъе х1ажатаб бажариги лъайги щвеялде балагьараб творческияб зах1маталде ругьун гьаризе.

__ЦIалул планалда авар мацIалъ ккураб бакI__
Аслияб школалда авар адабият лъазабизе бихьизабун буго кинабниги 170 сагIат. Гьезда гьоркьоса 5классалда 34 саг1ат(анкьида жаниб 1 саг1ат),6 классалда 34 саг1ат (анкьида жаниб 1 саг1ат),7 классалда 34 саг1ат(анкьида жаниб 1 саг1ат) , 8 классалда 34 саг1ат (анкьида жаниб 1 саг1ат), 9 классалда 34 сагIат (анкьида жаниб 1 сагIат) кьун буго.

__Ц1алул предмет лъазабиялъул х1асилал__
ФГОСалъул т1алабазда рекъон авар адабияталъул программа лъазабун хадуб ц1алдохъаби гьал хадусел х1асилазде щола:

__Напсиял х1асилал:__

1. Жив Россиялъул ва Дагъистаналъул гражданин вук1ин бич1ч1и; Ват1аналдехун рокьи ва адаб-х1урмат бижизаби, Ват1аналдаса ва миллатал г1емераб Республикаялдаса ч1ух1и; жив маг1арулав (аварав) вук1ин бич1ч1и, г1агараб ракьалъул ва жиндирго миллаталъул маданият, тарих, мац1 бич1ч1и; Ват1аналда цебе жиндирго налъи т1убазе кколеблъиялъул ва жавабчилъиялъул асар куцай.

2. Щай жив ц1алулев вугев, щиб мурадалъе г1оло жинца лъай борхизабулеб бугебали бич1ч1ун, жиндирго лъай босиялдехун ва борхизабиялдехун, пикру-г1акълу цебет1езабиялдехун жавабчилъиялъул бербалагьи лъугьинаби. Сверухъе ругел т1асарищизе бегьулел, жиндиего рокьулел махщелазул х1исабги гьабун, лъай босиялде жиндирго бугеб ч1ара- хьараб гъираги х1исабалде босун, лъай босиялъе хадубккун жиндаго хасаб нух, бич1ч1ун т1аса бищи ва гьелда рекъон ц1али г1уц1и.

3. Гьанжесеб дунялалъул обществоялда г1адамазул г1умруялъул, маданияталъул, мац1алъул рахъалъ ругел бат1алъаби х1исабалде росараб жакъасеб г1елмуялъул даражаялда ва жамг1ияб практикаялда дандекколеб цогояб бич1ч1и лъугьинаби.

4. Бат1ияв чиясдехун ва гьесул пикруялдехун, щивав чиясул цо сундениги бугеб бербалагьиялдехун, диналдехун, мац1алдехун, маданияталдехун, г1адатаздехун ва тарихалдехун х1албухълъи гьеч1еб балагьи лъугьинаби. Цогидазулгун гар-гар гьабизе, гьел рич1ч1изе х1адураллъун ва бажари бугеллъун куцай.

5. Г1ел бащадазда ва ч1ах1иязда гьоркьоб хьвада-ч1вадизе лъай, школалъул жидецаго жидеего нухмалъи гьабулел г1уц1абазулъ ва жидерго г1елалъе дандеккараб жамг1ияб г1умруялъулъ г1ахьаллъи гьаби.

6. Жинца гьарулел ишаздехун жавабчилъиялъул бербалагьи лъугьин.

7. Жамаг1аталъе пайдаял ишалги, ц1алулгин г1елмиял, ц1ех-рехалъулал, творческиял ва цогидал х1алт1абиги гьарулаго, ч1ах1иязулгун ва г1иссиназулгун, цадахъ х1алт1улел г1елцоязулгун гьоркьоблъи гьабизе бажари.

8. Х1инкъи гьеч1еб ва сах-саламатаб г1умру гьабизе лъай; г1адамазул сахлъиялъеги г1умруялъеги х1инкъи бугел лъугьа-бахъинал ккараб мехалъ, хьвада-ч1вадизеги транспорталда ва нухазда хьвадиялъул къаг1идабиги лъай.

9. Сверухъ бугеб т1абиг1аталдехун ц1уна-къараб бербалагьи бук1инаби.

10. Инсанасул ва жамг1ияталъул г1умруялъулъ хъизаналъул к1вар бич1ч1и, хъизамалда гьоркьоб гьабулеб г1умруялъул къиматал рахъал къабул гьари, ва жидерго хъизамалда гьоркьоре унел г1адамаздехун х1урматияб ва т1алабалъулаб бербалагьи гьаби.

11. Россиялъул ва Дагъистаналъул халкъаз нилъее тарал художествиял хут1елал лъазариялдалъун, эстетикияб бич1ч1и цебет1езаби.

Метапредметиял х1асилал:

1. Жинца гьабулеб ц1алиялъул, живго жиндаго ч1ун, мурад бихьизабизе, ц1алиялъулъ жиндиего ц1иял масъалаби лъезе, лъай борхизабиялъулъ гъира ц1ик1к1инабизе.

2. Жиндирго мурадал т1уразариялъе г1оло, живго жиндаго ч1ун,
планал гьаризе; ц1алул ва лъай борхизабиялъул масъалаби т1уразе,
х1асил кьолел къаг1идаби рич1ч1ун т1аса рищизе.

3. Калам ва гаргар гьабиялъул къаг1идаби дандрекъон кколедухъ х1алт1изаризе лъазе, каламалъул монологиял ва диалогиял формабаздаса ва гьезул бат1и-бат1иял тайпабаздаса пайда босизе.

4. Жинцаго т1орит1улел х1алт1аби планалда рухьинаризе (дандеккезаризе); жинцаго гьабулеб х1алт1уда хадуб халкквезе; цере лъурал масъалабазул ва т1алабазул г1орхъода гьарулел х1алт1абазул къаг1идаби ч1езаризе.

5. Ц1алул масъала т1убаялъул дуруслъиялъе ва гьеб т1убазабизе жиндирго бугел ресазе бит1араб къимат кьезе лъай.

6. Жиндиего бит1араб къимат кьезеги жиндаго хадуб халкквезеги бажари; ц1алул ва нахъг1унт1иялъул х1алт1аби т1асарищизе лъай.

7. Раг1абазул маг1на бихьизабизе, г1аммаб х1асил гьабизе, цоцада релълъинаризе, цоцада релълъарал предметал тайпабазде рикьизе; гьел тайпабазде рикьиялъе, кьуч1 ва роцен балагьизе; г1иллаялъулаб бухьен ч1езабизе, ц1ех-рех гьабизе, цоцалъ рекъезарун пикраби загьир гьаризе, ургъун х1асил гьабизе ва ц1ияб х1асилалде вач1ине бажари.

8. Муг1алимасда ва г1ел бащадазда цадахъ ц1алиялда хурхарал х1алт1аби гьаризе, къокъаялъулъ живго цох1о, бат1аго х1алт1изе; даг1ба-раг1и ккараб мехалъ, киназулгунги рекъезабун, киназулго ругел мурадалги х1исабалде росун, г1аммаб х1укмуялде вач1ине; жиндирго пикру загьир гьабизе; жинца
загьир гьабураб пикру бит1араб бук1ин бихьизабизе, далил бачине ва къеркьезе бажари.

9. Жиндирго ишалъул план гьабизе ва гьеб рук1алиде ккезабизе, жиндирго рек1ел асар, пикраби ва т1алабал рич1ч1изаризе, гара-ч1вари гьабиялъул мурадалда калам гьабиялъе х1ажалъулел къаг1идаби рич1ч1ун х1алт1изаризе бажари.

10. Информациялъулабгин-коммуникативияб технологиялдаса пайда босизе бажари.

11. БатIи-батIиял пикраби загьир гьаризе ихтияр букIиналъе мукIурлъизе ва, гьебги х1исабалдеги босун, цадахъ рекъон х1алт1изаризе жигар бахъи.

12. Жиндирго пикру ва рак1ч1ей цогидазда бич1ч1изабизе, гьелъие кьуч1ал х1ужжаби рачине; цадахъ рекъон х1алт1улаго ва г1аммаб х1укмуялде рач1унаго, жиндирго пикру цогидазул пикругун рекъезабизе бажари.

13. Х1укму гьабилалде ва бит1араб пикру т1аса бищилалде цебе бат1и-бат1иял пикраби мух1кан гьаризе ва дандекквезе бажари.

14. Цадахъ х1алт1улаго, дандекколарел мурадал ругониги, г1аммаб х1укмуялде рач1ине бажари.

15. Жиндирго иш г1уц1иялъе ва дандиявгун рекъон х1алт1иялъе дандекколел суалал лъезе бажари.

Предметиял х1асилал:

1.Маг1арулазул ва цогидал халкъазул фольклоралъул, авар ва цогидал Дагъистаналъул миллатазул адабияталъул лъазарурал асаразул аслиял суалал ва цереч1арал масъалаби рич1ч1изе.

2.Жинцаго ц1ализе, фольклоралъул асарал т1асарищизе.

3. Жинцаго загьир гьабураб к1алзул ва хъвавул каламалъулъ фольклоралъул г1исинал жанрал (кицаби, абиял ва гь.ц.) х1алт1изаризе.

4. Дандекколеб интонацияги ц1унун, маргьаби ва къисаби пасих1го ц1ализе.

5. Жиндирго каламалъулъ халкъиял маргьабазе хасиятал художествиял къаг1идабиги х1алт1изарун, маргьаби рицине.

6. Маргьабазулъ гьезие хасиятал художествиял къаг1идаби ратизе ва гьелъул кьуч1алда маргьабазул жанрал рат1агьаризе, литературияб маргьа фольклориялдаса бат1абахъизе.

7. Бат1и-бат1иял халкъазул маргьаби дандекквезе, гьезулъ щибаб халкъалъул хьвада-ч1вадиялъул мурадлъун бугел рахъал кин рихьизарун ругелали бихьизе (цогидал халкъазулги жиндирго халкъалъулги мурадлъун ругел хасиятазулъ (идеалазулъ) г1аммаб жо ва бат1алъи батизе).

8. Маргьа, яги къиса ургъизе (цо кициялда рекъонги бегьула), яги хадуб-цебе рекъараб, цо маг1наяб мухъ ц1унараб хабар ургъизе.

9. Бат1и-бат1иял халкъазул коч1одалъун хъварал бах1арчилъиялъул тарих бицунел асарал дандекквезе ва гьезул миллиял хаслъаби рат1агьаризе.

10. Мух1канал хасал рихьизариялги нухмалъиялъе росун, живго жиндаго ч1ун ц1ализе, бат1и-бат1иял халкъазул к1алзул асарал т1асарищизе.

11. Темабазул, цереч1арал масъалабазул ва сипатазул рахъалъ бат1и-бат1иял халкъазул фольклоралъул асаразда гьоркьор ругел хурхенал ч1езаризе. (релълъенлъи ва бат1алъи х1исабалде босун).

12.Тексталъул жанралъулгин-сипаталъул т1абиг1атги х1исабалде босун, дандекколедухъ анализ гьабулеб къаг1ида т1асабищизе.

13. Художествияб тексталъулъ поэтикаялда хурхарал бак1ал ратизе, гьелъул художествияб ва маг1наялъулаб к1вар бихьизе.
14. Баян кьураб хасияталъул цогидазул текстал дандекквезе ва х1ужжабаздалъун гьезие къимат кьезе.

15. Искусствоялъул бат1иял алатаздалъун г1уц1арал художествияб тексталъул баяназе (интерпретациялъе) къимат кьезе.
16. Литературиял асараздаги гьел хъвараб заманалдаги гьоркьоб бугеб бухьен бич1ч1изе; гьезулъ бугеб заманалъ хисизабулареб, ай киналго заманазе
дандекколеб рух1ияб бечелъиялъул жакъа къоялдехун бугеб хурхен загьир гьабизе.

17. Литературияб асаралъул анализ гьабизе, гьеб кинаб тайпаялъул, жанралъул бугебали ч1езабизе, литературияб асаралъул тема, идея, рух1ияб пафос баян гьабизе ва бич1ч1изе, гьелъул героязе къимат кьезе, цо яги чанго асаралъул героял дандекквезе бажари.

18. Асаралъулъ сюжеталъул, композициялъул бут1аби, мац1алъул хаслъаби рихьизари, асаралъул идеялъулабгин-художествияб маг1на рагьизе гьезул бугеб к1вар (филологияб анализалъул бут1аби) бич1ч1и, литературияб асаралъул анализ гьабулаго, бищунго г1адатаб литературоведениялъул терминология лъай.

19. Авар адабияталъул ва маданияталъул рух1иялгин-хьвада-ч1вадиялъул, адабалъул къиматал жалазда рак1 хурхинаби, гьел цогидал халкъазул рух1иялгин-хьвада-ч1вадиялъул къиматал жалгун дандекквей.

20. Адабияталъул асараздехун жиндирго хасаб пикру лъугьин ва гьезие къимат кьей.

21. Малъарал, лъазарурал литературиял асаразул х1акъалъулъ (цо-цо мехалъ, х1ажалъиялда рекъон) жиндаго бич1ч1улеб баян кьей

22. Героялдехун авторасул ва жиндирго гьоркьоблъи загьир гьаби.

23. Г1енеккун бат1и-бат1иял жанразул литературиял асарал рич1ч1и, пикру гьабун ц1али ва ц1алараб асар дандрекъон кколедухъ бит1ун бич1ч1и.

24. Харбидалъун, ай прозаялдалъун хъварал асарал яги гьезул бут1аби, рахьдал мац1алъул сипатиял алатаздаса ва тексталдаса росарал цитатаздаса пайдаги босун, ц1идасан рицинеги, ц1алараб яги г1енеккун раг1араб тексталда т1аса лъурал суалазе жавабал кьезеги, к1алзул формаялда бат1и-бат1ияб тайпаялъул монологал загьир гьаризеги, диалог г1уц1изеги бажари.

25. Лъазарурал асараз тематикаялда, проблематикаялда хурхарал темабазда т1аса изложениял яги сочинениял, классалда яги рокъор кьурал

творческиял х1алт1аби, адабияталъул ва г1аммал культуриял темабазда т1аса рефератал хъвай

26. Раг1абаздасан г1уц1араб искусствоялъул гьунар х1исабалда, адабияталъул дандекквеязул т1абиг1ат, адабияталъул асаразул берцинлъи, эстетика бич1ч1и.

27. Рахьдал мац1алъул раг1ул бугеб эстетикияб к1варги адабияталъул асаразул художествиял сипатал г1уц1иялъулъ, мац1алъул бат1и-бат1иял алатазул бугеб к1варги бич1ч1и.

<u>5 класс (34 саг1ат)</u>

Калам цебет1езаби -
Класстун къват1ибехун ц1али -

№	Раздел	Саг1ат
1	Халкъияб к1алзул гьунар	5
2	Литературиялмаргьаби	3
3	19 г1асруялда авар адабият	3
4	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	4
5	20 г1асруялда авар адабият	10
6	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	1
Кинабниги :34		

<u>Ц1алдохъабазда лъазе ккола</u>:
- лъазарурал асаразул ва гьезул авторазул ц1арал
- лъазарурал асаразул багьадуралги ва гьел гьоркьор г1ахьаллъулел лъугьа-бахъиназул рахасги
- адабияб теориялдаса баянал: худож-ябасаралъул багьадур, багьадурасул монолог, диалог, дандекквей, олицетворение, эпитет.
- адабиял маргьабаздаса халкъиял маргьабазул бат1алъи
- программаялда рек1ехъе лъазаризе рихьизарурал текстал

<u>Ц1алдохъабазухъа бажаризе ккола:</u>
- минуталдажаниб 90-100 раг1и кколебхехлъиялдалъазаруралтекстал раг1ун, рит1ун вачвахун ц1ализе.
- рек1ехъе лъазарурал асарал пасих1го ц1ализе.
- гьит1инаб яги к1удияб хабариябасаралъулцо бут1а изложение х1исабалда бициневахъвазе.

- зах1маталъул темаялда сочинение хъвазе
- асаралъул багъадурасул хасият рагьизе
- хабарияб асаралъул цо кесекалъул план г1уц1изе

5 класс(34 саг1ат)

№	Тема	Саг1ат
1	Адабияталъул х1акъалъулъ авалияб баян	1
2	Халкъияб к1алзулаб гъунар	4
3	Ц1.Х1амзат	3
4	Г1абасил Мух1амад	2
5	Инхоса Г1алих1ажияв	2
6	Элдарилав	1
7	Ц1. Х1амзат	2
8	Кочхюралдаса Саг1ид	2
9	Абут1алиб Гъафуров	2
10	Г1азиз Иманагъаев	2
11	Мух1амад Шамхалов	2
12	Мух1амад Сулиманов	2
13	Расул Х1амзатов	2
14	Г1абдулмажид Хачалов	2
15	Фазу Г1алиева	2
16	Мух1амад Г1абдулх1алимов	1
17	АбулмуслимЖафаров	1
18	КадрияТемирбулатова	1

6 класс (34 саг1ат)

Калам цебет1езаби -
Класстун къват1ибехун ц1али -

№	Раздел	Саг1ат
1	Адабияталъхудожествияб къаг1идаялъ г1умру бихьизаби	3
2	Хъвадарухъабазулмаргьабивакъисаби	2
3	19 г1асруялъул адабият	2
4	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	3
5	20 г1асруялъул адабият	10
6	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	4
Кинабниги : 34		

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

- лъазаруралаcаразулвагьезулавторазул ц1арал
- лъазаруралaдабиял терминал, багьадурасулва т1абиг1аталъул сурат, гипербола, кидагосеб эпитет.
- программаялда рек1ехъе лъазаризерихьизаруралтекстал

Ц1алдохъабазухъа бажаризе ккола:

- минуталдажаниб 100-110 раг1и кколебхехлъиялдалъазаруралтекстал рит1ун, раг1ун вачвахун ц1ализе.
- лъазабурабасаралдасахасаллъугьа-бахъинал рат1а рахъизе.
- лъазабулебасаралъулбагьадуразулишаздебалагьун, гьезул г1амал-хасияталъул бицине.
- лъазабулебасаралъултексталдажанирсипатиял раг1аби ратизе.
- художествиял, рич1ч1изе бигьаял г1елмиял текстал рит1ун, чвахун, раг1ун ц1ализе.

6 класс (34 саг1ат)

№	Тема	Саг1ат
1	Адабияталъулхудожествияб къаг1идаялъ г1умру бихьизаби	1
2	Халкъияб к1алзул гьунар	3
3	Заирбег Г1алиханов	2
4	Г1умарх1ажи Шахтаманов	1
5	Инхоса Г1алих1ажияв	2
6	Хъах1абросулъа Мах1муд	1
7	Батирай	2
8	ЙирчиГъазахъ	1
9	КъуркълисаЩаза	1
10	Ц1адаса Х1амзат	3
11	Заид Х1ажиев	1
12	Ражаб Динмух1амаев	1
13	Расул Х1амзатов	3
14	Фазу Г1алиева	2
15	Х1усен Х1ажиев	2
16	Мух1амад Г1абдулх1алимов	2
17	Багъатар	2
18	ЭффендиКапиев	2
19	Мух1амад-Султ1ан Яхьяев	2

Учебно – тематикияб план(7 класс)

Калам цебет1езаби -

Класстун къват1ибехун ц1али -

№	Тема	Саг1ат
№	**Раздел**	**Саг1ат**
1	Такраргъаби	1
2	Халкъиял к1алзул гьунарал	6
3	Революциялдацебесеблитератураялдасан	6
4	Советияблитератураялдасан	21
Кинабниги : 34		

Ц1алдохъабазда лъазеккола:
- лъазаруралаcаразулвагьезулавторазул ц1арал
- лъазаруралхабарияласаразулбагьадуралгигьез г1ахьаллъи гьабулелишазул т1елги.
- лъазабурабасаралъул г1уц1иялъул хасалрахъал.
- адабиял терминал: махсара, сатира, метафора, адабияталъултайпаби

Ц1алдохъабазухъа бажаризеккола:
- минуталдажаниб 110-120 раг1и кколебхехлъиялда рич1ч1изе бигьаял , г1елмиял вахудожествениялтекстал рит1ун, дурун, раг1ун ц1ализе.
- художествиялаcарал пасих1го ц1ализе.
- хабариябасар изложение х1исабалда бицинегихъвазеги.
- хабариябасаралъул яги гьелъулцо бут1аялъул план бахъизе.
- ц1алдохъанасул жиндирго к1алъаялъе план г1уц1изе

<u>**7 класс (34 саг1ат)**</u>

1	Инсанвагъесулкъисмат – худож.литератураялъуласлияб тема	1
2	Халкъияб к1алзул гьунар	
3	Ц1адаса Х1амзат	2
4	Мух1амад Хуршилов	2
5	Мух1амад Сулиманов	1
6	ЭффендиКапиев	1
7	Асадула Мух1амаев	1
8	Мух1амад Шамхалов	1
9	Расул Х1амзатов	2
10	Муса Мух1амадов	1
11	Фазу Г1алиева	2
12	ТаймасхановТажудин	1
13	КъиясМажидов	1
14	БагьавудинМитаров	1
15	Г1алирза Саг1идов	1
16	Мух1амад-Расул Расулов	1
17	Абут1алиб Гъафуров	1
Кинабниги: 34		

Учебно – тематикияб план(8 класс)

Калам цебет1езаби -
Класстун къват1ибехун ц1али -

№	Раздел	Саг1ат
1	18-19 г1асрабазда авар адабият	15
2	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	8
3	1917-1946 соназдаадабият	9
4	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	2
Кинабниги : 34		

Ц1алдохъабазда лъазеккола:
- лъазарурал асаразул ва гьезул авторазул ц1арал
- лъазарурал асаразул аслиял темаби в агьезул г1уц1иялъул хасал рахъал.
- лъазарурал хабариял асаразул багьадуралги, гьез г1ахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназул рахасги.
- адабияталъул теориялдаса баянал.
- программаялда рихьизарун ругел текстал рек1ехъе лъазаризе.

Ц1алдохъабазухъа бажаризеккола:
- минуталда жаниб 120-130 раг1и кколеб хехлъиялда лъазарурал асарал рит1ун, раг1ун ва чвахун ц1ализе.
- жиндирго к1алъаялъе план ургъизе.
- эпосиял, лирикиял, лирикиялгун эпосиял ва драмияласарал рат1а рахъизе.
- жинцаго ц1алараб асаралъе къиматкьезе, гьеб асаралъул багьадураздехун, лъугьа-бахъиназдехун лъугьараб жиндирго бербалагьи загьир гьабизе.

8 класс (34 саг1ат)

№	Тема	Саг1ат
1	Художествиябадабиятваискусствоялъултайпаби	1
2	Халкъияб к1алзул гьунар	1
3	Ч1ик1аса Мух1амад	1
4	Инхоса Г1алих1ажияв	3
5	РугъжасаЭльдарилав	2
6	Бакьайч1иса Ч1анк1а	2
7	Хъах1абросулъа Мах1муд	3
8	ИнхелосаКъурбан	3
9	Къалухъа Мирза	2
10	ЙирчиГъазахъ	1
11	ЯтимЭмин	2
12	Мунги Ах1мад	2
13	Ц1адаса Х1амзат	2
14	Мух1амад Хуршилов	3
15	Мух1амад Шамхалов	1
16	Анвар Аджиев	1
17	ЮсупХаппалаев	2
18	Мут1алиб Митаров	1
Кинабниги : 34		

9 класс (68 саг1ат)

Калам цебет1езаби -
Класстун къват1ибехун ц1али -

№	Раздел	Саг1ат
1	20 г1асруялъул 50-90 соназда авар адабият	26
2	Дагъистаналъулхалкъазуладабияталдаса	8
3		
4		
5		
6		
Кинабниги : 34		

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:
- лъазарурал асаразул ва гьезул авторазул ц1арал.
- лъазарурал асаразул аслиял темаби ва гьезул г1уц1иялъул хасал рахъал
- лъазарурал хабариял асаразул багъадуралги, гьез г1ахьаллъи гьабулел лъугьа-бахъиназул рахасги
- адабияталъул теориялдаса баянал
- программаялда рихьизарун ругел текстал рек1ехъе лъазаризе

Ц1алдохъабазда бажаризе ккола:
- минуталда жаниб 130-140 раг1и кколеб хехлъиялда лъазарурал асарал рит1ун, раг1ун ва чвахун ц1ализе
- жиндирго к1алъаялъе план ургъизе
- художествияб адабият г1елмиябгун публицистикияб адабияталдаса бат1а бахъизе
- художествиял асарал пасих1го ц1ализе
- жинцаго ц1алараб асаралъе къимат кьезе, гьеб асаралъул багъадураздехун, лъугьа-бахъиназдехун лъугьарабжиндирго бербалагьи загьир гьабизе.

9 класс (34 саг1ат)

№	Тема	Саг1ат
1	50-90 соназда авар адабият	1
2	Расул Х1амзатов	3
3	Г1абдулмажид Хачалов	3
4	Х1ажи Гъазимирзаев	2
5	МашидатГъайирбеков	2
6	Фазу Г1алиева	3
7	Г1абасил Мух1амад	3
8	Г1умарх1ажи Шахтаманов	2
9	Г1арип Расулов	2
10	Багъатар	1
11	Мух1амад Ах1мадов	2
12	Хизгил Авшалумов	2
13	Нурадин Юсупов	2
14	Ах1мадхан Абу-Бакар	2
15	Ибрагьим Х1усейнов	2
16	Такрар гьаби	2

<u>10 класс (34 саг1ат)</u>
Калам цебет1езаби -
Класстун къват1ибехун ц1али -

№	Раздел	Саг1ат
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
Кинабниги :34		

\Ц1алдохъабазда лъазеккола:
- Дагъистаналъуллитератураялдажаниб 19 г1асруялда ккаралтарихиялльугьа-бахъиназулхаслъибатизевабицине.
- поэтазуласаразулхаслъи, миллияб литература цебет1езабиялъулъ гьезлъураб бут1а
- г1урус литератураялъулдарсаздамалъараллитературияб теориялъулбаяназдасапайдабоси
- рек1ехъе лъазаризерихьизаруралаcарал

Ц1алдохъабазда бажаризеккола:
- хъвадарухъанасрихьизарулелльугьа-бахъиназулсурат цебеч1езабизе
- художествиябхаслъиги х1исабалде босун ,малъарабасаралъул анализ гьабизе
- хабариял, лирикиял, драмаялъуласарал рат1а рахъизе
- малъараласаралги кьоч1ое росун, авторасултворчествоялъулгигьесул рух1ияб дунялалъулгихурхен ч1езабизе
- ц1алараб асаралъежинцакьолебкъимат кьуч1аблъун гьарулел х1ужжаби рачине

10 класс(34 саг1ат)

№	Раздел	Саг1ат
1	Халкъияб к1алзул гьунар	6
2	18-19 г1асруялда адабият	2
3	Инхоса Г1алих1ажияв	5
4	Г1алих1ажиясул заманалъулпоэтал	4
5	Ч1анк1а	3
6	Мах1муд	5
7	Ч1анк1ал ва Мах1мудил заманалъулпоэтал	3
8	ЯтимЭмин	4
9	ЯтимЭминилзаманалъулпоэтал	7
10	19 г1асруялда лъараг1азул литература	3
11	Батирай	5
12	Батирайилзаманалъулпоэтал	2
13	Х1асан Гузунов	3
14	Къалухъа Мирза	3
15	Мирзалзаманалъулпоэтал	1

<u>11 класс (34 саг1ат)</u>
Калам цебет1езаби -
Класстун късат1ибехун ц1али -

№	Раздел	Саг1ат
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
Кинабниги : 34		

Ц1алдохъабазда лъазеккола:
- Дагъистаналъуллитератураялдажаниб 19 г1асруялда ккаралтарихияллъугьа-бахъиназулхаслъибатизевабицине.
- поэтазуласаразулхаслъи, миллияб литература цебет1езабиялъулъ гьезлъураб бут1а
- г1урус литератураялъулдарсаздамалъараллитературиябтеориялъулбаяназдасапайдабоси
- рек1ехъе лъазаризерихьизаруралаcарал

Ц1алдохъабазда бажаризеккола:
- хъвадарухъанасрихьизарулелллъугьа-бахъиназулсурат цебеч1езабизе
- художествиябхаслъиги х1исабалде босун ,малъарабасаралъул анализ гьабизе
- хабарияял, лирикиял, драмаялъуласарал рат1а рахъизе
- малъаралаcаралги кьоч1ое росун, авторасултворчествоялъулгигьесул рух1ияб дунялалъулгихурхен ч1езабизе
- ц1алараб асаралъежинцакьолебкъимат кьуч1аблъун гьарулел х1ужжаби рачине.

<u>11класс(34саг1ат)</u>

№	Раздел	Саг1ат
1	1917-1945с. Дагъистаналъулсоветиябадабият	3
2	Сулейман Стальский	4
3	Ц1адаса Х1амзат	6
4	Заид Х1ажиев	3
5	Г1азиз Иманагъаев	2
6	ЭффендиКапиев	2
7	Абут1алиб Гъафуров	4
8	АбулмуслимЖафаров	6
9	Расул Х1амзатов	5
10	Ах1мадхан Абу-Бакар	4
11	Муса Мух1амадов	3
12	АткъайАджаматов	3
13	Фазу Г1алиева	3
14	Мут1алиб Митаров	2
15	ХизгилАвшалумов	2
16	Дарс - КВН	1
17	Такраргъаби	4